

HIBRIDNE PRIJETNJE U 21. STOLJEĆU – TEORIJA I ISTRAŽIVANJE NAZIVLJA U BOSNI I HERCEGOVINI

dr.sc. Robert Kolobara*

Sažetak

Trenutačno živimo u doba masovne tehnologije i globalnoga društva koje je bombardirano informacijama, te je više nego ikad potrebno da razumijemo i ocijenimo narav komunikacije i onoga što nam ona dostavlja. Osnova uporabe moći i distribucije resursa tako se promijenila i postalo je uvelike očito da će nove metode širenja poruka na velike geografske udaljenosti, sa značajno većim brzinama, fundamentalno promijeniti prirodu ljudske interakcije. U današnjem je svijetu interes i briga za manipulacijom javnoga mišljenja, formiranjem stavova i utjecajem na ponašanje dostiglo je razine bez presedana. Hibridne prijetnje i ratovi postali su prvoklasno sigurnosno pitanje 21.

* **Dr. Robert Kolobara**, (born 1985., Mostar, Bosnia-Herzegovina) is currently a specialist for counterintelligence and security operations with Intelligence and Security Agency of B&H and CEO of Top Consulting LLC. He began his professional career in private security sector. He earned his Master's Degree at Faculty of Political Science, University of Zagreb – Republic of Croatia, in field of security policy and international relations and his Doctorate Diploma at University of Mostar, Faculty of Humanities and Social sciences B&H 2016. in field of Communication and Information warfare. His research interests include information warfare, mass media, national security, intelligence, psychology and political campaigns. He published one book *Idelogija moći – informacija kao sredstvo* (Ideology of Power - Information as a means) and five articles.

stoljeća te nagovještaj i putokaz sigurnosne budućnosti. Ovaj rad se bavi teorijom i istraživanjem termina hibridnog ratovanja i prijetni u Bosni i Hercegovini kroz socijološko terensko anketno ispitivanje stanovnika s ciljem induktivnog utvrđivanja stupnja znanja javnosti o istima.

Ključne riječi

Hibridne prijetnje, hibridno ratovanje, informacijske operacije, sigurnost

Uvod

Barnett naglašava da je u vrijeme Hladnog Rata sigurnost za SAD i SSSR značila nacionalna sigurnost od vojne i ideološke prijetnje jednih od drugih, a osnovna strategija postizanja te sigurnosti bila je izgradnja i održavanje superiornosti. U tom kontekstu Giacomo Luciani ističe da je nacionalna sigurnost najčešće bila definirana kao sposobnost odolijevanja agresiji izvana. Mutimer naglašava da tvrditi da je nešto problem sigurnosti znači tvrditi da to nešto predstavlja najozbiljniju moguću prijetnju, egzistencijalnu prijetnju, a ako ta prijetnja bude prihvaćena, doći će do ozbiljnih političkih posljedica. U poslije hladnoratovskom kontekstu možda najupotrebljiviju definiciju sigurnosti je dao Soroos koji je definirao sigurnost kao „uvjerenje ljudi da će nastaviti uživati one stvari koje su najvažnije za njihov opstanak i blagostanje“ (Soroos, 1997., 236). Sama definicija nacionalne sigurnosti po diskursu iz prošlog stoljeća je dovedena u pitanje novim „modernim“ sigurnosnim referentnim objektima. Po „novoj“ kulturi nacionalne sigurnosti 21. stoljeća prva tri mjesta današnjih globalnih sigurnosnih ugroza zauzimaju pojave poput terorizma, hibridnog ratovanja i onoga što nazivamo stanjem propale države. Također, u diskurs se uvodi i vrlo aktualna ekonomska problematika održivog razvoja koja ima značajne posljedice i po nacionalnu sigurnost.

Christopher Dent objašnjava kako je u posthladnoratovskom kontekstu (ekonomska) sigurnost usmjerena na pomake s geopolitike na geoekonomiju, s vojnih sila na ekonomske supersile i na koncu s političko-ideološkog natjecanja na ekonomsko natjecanje. Stremlau je još na vrijeme primjetio:

„mi ulazimo u eru u kojoj će se vanjska politika i nacionalna sigurnost sve više okretati oko naših poslovnih interesa, a u kojoj će ekonomska diplomacija biti ključna za rješavanje važnih problema našeg vremena“ (Stremlau, 1994., 18).

Po mišljenju mnogih, u informacijskome dobu ekonomija i politika nisu više organizirane na veliki, hijerarhijski birokratski način, nego kao labavo strukturirane horizontalne mreže. Osnova uporabe moći i distribucije resursa tako se promijenila i postalo je uvelike očito da će nove metode širenja poruka na velike geografske udaljenosti, sa značajno većim brzinama, fundamentalno promijeniti prirodu ljudske interakcije.

Dva značajna događaja su označila 2014. godinu kao točku preokreta u povijesti međunarodne sigurnosti: Rusko uplitanje u Ukrajinsku krizu i uspon Islamske države u Siriji i Iraku. Najveća žarišna karakteristika i zajednička točka ovih nepovezanih dešavanja, nije nužno relativni uspjeh političkih aktera (Rusije i Islamske države) u osvajanju teritorija, već njihov uspjeh u korištenju informacijskog prostora efektivnom uporabom novih komunikacijskih mogućnosti (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019., 1). Informacijska Revolucija, koja se dešava zadnja dva desetljeća, se konačno manifestirala na način da politički akteri provode, interpretiraju i percipiraju konflikte. Koncept hibridnog ratovanja bio je jedan od prvih pokušaja stručne zajednice da se pozabavi ovom brzorastućom promjenom karaktera konflikata gdje pametno korištenje novih tehnologija s ciljem utjecaja na srce i umove ciljanih javnosti nudi značajno bolje rezultate od stvarne akcije, ističe Fridman.

Ruski stratezi i politički znanstvenici naglašavaju dva glavna aspekta koja karakteriziraju prirodu konfrontacija u post Hladno-Ratovskoj eri: 1. sa svrhom da se slomi protivnička nacija postepenom erozijom njezine kulture, vrijednosti i samopoštovanja; i 2. naglasak se stavlja na političke, informacijske (propagandne) i ekonomske instrumente radije nego na fizičku vojnu silu (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019.,74).

Hibridne prijetnje i Hibridni ratovi 21. stoljeća

Još je 1996. zapovjednik američkih marinaca, General Charles Krulak u svom govoru na Royal United Services Institutu u Londonu, kazao da budućnost ratovanja nije dijete

Pustinjske Oluje, već pastorče Čečenije i Somalije (Krucak, 1996., 25). Koncept hibridnog ratovanja opisuje situaciju gdje vanjska kontrolirajuća sila uvodi potencijalne mase za prosvjede (koje su inače nesvjesne da ih se izrabljuju) i različite tipove destruktivnih opozicijskih snaga (npr. terorista, ekstremista i kriminalnih grupa) u prvi plan borbe protiv protivničkih političkih režima (Panarin, 2016.). Tako provodeći hibridni rat, vanjska kontrolirajuća sila dobiva ogromne operative mogućnosti da ostvari svoje vojne i političke ciljeve bez eskalacije u potpuni konvencionalni sukob. Hibridni ratovi su karakterizirani istodobnom inkorporacijom različitih modaliteta ratovanja – konvencionalnim, neregularnim i terorističkim, smatra Frank Hoffman. Dalje dodaje da ove multidolane forme ratovanja mogu biti provođene i od strane države i od nedržavnih aktera i presudna razlika je što se mogu pojaviti u isto vrijeme i na istom mjestu, a sadrže nelinearne višestruke domene iznad i izvan fizičkog uključujući elektronske, cyber ili čak više abstraktno-kognitivne ili virtualne elemente. Također, druga glavna karakteristika hibridnosti je kombinacija taktika i netipičnih sredstava poput kriminaliteta, koji se upotrebljava kako bi se održala hibridna sila, poduprijeo poremećaj ciljane nacije i produžio konflikt. Ove kombinacije nisu puka slučajnost, nego su namjerno spojene u strategiju osmišljenu da poluču sinergijske efekte.

Drugim riječima, hibridni rat, kombinacija nelinearnih radnji protivnika, nije produkt revolucionarnog impulsa u vojnoj oblasti, već samo specijalizirani model koji nudi naprednije metode i bolju strukturu koja je potrebna da bi se postigli konkretni vojni i politički ciljevi, smatra Filimonov. Ovo je posebice slučaj kada vanjska upravljačka sila (međunarodni subjekt) treba da minimalizira rizik od konvencionalne konfrontacije i upošljava razne destruktivne sile, pružajući im različite vidove situacijske podrške poput kamufiranja nazočnosti i učešća vojnih kontigenata ili pružajući površno (informacijsko) zataškavanje za prikrivene subverzivne operacije (Naumov, 2016., 73-86).

Po Hoffmanu, zamagljivanje načina rata, zamagljivanje identiteta onih što se bore i tehnologija što se uvode u isti, proizvodi široki raspon raznolikosti i kompleksnosti koje mi zovemo Hibridno ratovanje (Cf. Hoffman, 2007., 14). Hibridni rat uključuje raspon različitih modaliteta ratovanja, uključujući konvencionalne mogućnosti, iregularne taktike i formacije, teroristička djela koja uključuju neselektivno nasilje i prisilu i kriminalne poremećaje (Ibid., 29). Dok hibridne prijetnje

definira: „Svaki protivnik koji istodobno i adaptivno upotrebljava spojeni miks konvencionalnog oružja, iregularnih taktika, terorizma i kriminalnih ponašanja u borbenom prostoru kako bi ostvario svoje političke ciljeve (Hoffman, 2010., 443).

Hibridne prijetnje su dio prijelaznog stanja neprijateljstva koje je blizu direktnoj aplikaciji oružanog nasilja ali je uobičajeno definirano kao nevojna prijetnja, moguća forma uvedene pobune koju vrši protivnik. (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019., 61)

Hibridni rat je multidimenzionalni fenomen koji integrira nekoliko aspekata borbe – vojnu, informacijsku, ekonomsku, političku i društvenokulturnu u jednu domenu. Ono po čemu je karakterističan je kombinacija vojnih i nevojnih utjecaja koji su produženi istodobno preko višestrukih bojnih polja i stoga zahtijevaju dobro organizirano mnogo-vektorsko odupiranje.

Višeslojne operacije miješaju vojne mjere (iregularne pobunjeničke taktike, korištenje specijalnih postrojbi, ratovanje u informacijskom i cyber prostoru, ekonomski i politički pritisci) sa civilnim spektima borbe (narodni prosvjedi) (Nevskaya, 2015., 281-284). Civilna komponenta, u pratnji sa rasponom destruktivnih tehnika za rasklapanje političkih režima, igra jednu od najvažnijih uloga u hibridnim sukobima. Narodni prosvjedi ili po novom nazivu obojene revolucije su termin koji se odnosi na specifične tehnike najmjenjene da bi se organizirao državni udar i uspostavila vanjska kontrola nad političkom situacijom u ciljanoj zemlji. Ovo je uobičajeno postignuto umjetno stvorenom političkom nestabilnošću, gdje se koristi politička ucjena kao mjera pritiska na vladu i gdje protesti opozicijskih grupa služe kao najsnažniji destabilizirajući faktor. Kako zahtjevi prosvjednika primaju veću medijsku zastupljenost to omogućava uvođenje novih političkih aktera koji prave pažljivo dizajnirane političke zahtjeve s ciljem podizanja situacije na veći nivo političke konfrotacije. Stoga, scenarij obojene revolucije je dominantno temeljen na uposlenju metoda informacijskog ratovanja, gdje vrlo važnu ulogu igraju obavještajne agencije, specijalne postrojbe i druge vojne formacije koje su sposobne promijeniti tijekom događaja, navodi Filimonov. Stoga tkz. obojene revolucije postaju inicijalna razina mnogo većeg hibridnog ratovanja.

Ruska teorija Hibridnog ratovanja (Gibridnaya vojna) tvrdi da isto cilja da uništi političku koheziju protivnika iznutra upotrebljavajući pažljivo osmišljene hibride nevojnih

sredstava i metoda koje pojačavaju političke, ideološke, ekonomske i druge društvene podjele unutar protivnikova društva tako vodeći do njegova političkog kolapsa.

International Institute for Strategic Studies (IISS) zaključuje da hibridno ratovanje uključuje: „uporabu vojnih i ne vojnih alata u integriranoj kampanji osmišljenoj da ostvari iznenađenje, ugrabi inicijativu i stekne psihološku kao i fizičku prednost iskorištavajući diplomatska sredstva; softificirane i ubrzane informacije, elektronske i cyber operacije; prikrivene i povremeno otvorene vojne i obavještajne radnje; i ekonomski pritisak“ (*Military Balance* 115, no. 1, 2015., 5)

Mikhail Delyagin, direktor Instituta za Probleme Globalizacije, naglašava geopolitičku važnost hibridnog ratovanja, koji je po njemu eufemizam za globalno nadmetanje. Ističe da je „hibridni rat borba koja nastoji uništiti protivnika, u potpunosti eliminirati nezavisnost njegova sustava upravljanja i dovesti ga pod potpunu kontrolu. Hibridni rat cilja da reducira protivničku zemlju (od njezina statusa nezavisne države) ka teritoriji koja će biti pod vašom vlašću“ (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019., 30). Dalje navodi da su sredstva koja se koriste za tu namjenu propaganda, podmićivanje, političke spletke, špijunaža, politička ubojstva i insceniranje građanskih nemira.

Nova informacijska doktrina opisuje informacijski okoliš kao sinergijsku interakciju tri dimenzije: fizičku s infrastrukturom i linkovima informacijskih mreža; informativnu, predstavljajući stvarnu građu koja se prenosi fizičkim mrežama; i kognitivnu gdje ljudski mozak daje značenje informaciji, i koja je opisana kao najvažnija od ove tri (Armistead, 2010., 57).

Britanska se vojska zadnjih godina kreće u pravcu koordiniranih informacijskih operacija gdje se psihološke i medijske operacije ujedinjuju iza holističkih napora kako bi se postigli jasno definirani ciljevi. Ovo proizilazi iz vjerovanja da mijenjanje stavova kroz informativno djelovanje nije dovoljno. Ono povećano ističe cilj nauštrb sredstva i oštri vojni fokus na rezultat bihevijoralne promjene. Taj fokus je i dalje na efektima ali neki utjecaji sada dosežu izvan propagande distribucije informacijskog utjecaja da bi se kombinirali sa namjernom manipulacijom okolnosti ili uvjeta u kojima ljudi djeluju i donose odluke (Briant, 2015., 64). Više nije samo o tome da li osvajate srca i umove, odnosno „vole li Afganistanci ISAF vojnike je irelevantno, već utjecajna kampanja jednostavno teži da promjeni ponašanje, a ne mišljenje“ (Rowland and Tatham, 2010., 2). Matt Armstrong se

nadovezuje i govori kako fraza sada treba da zvuči borba za srca i volju ljudi jer je volja za djelovanjem ono što je bitno. Ističe da nije važno voli li vas netko ili ne već je cilj tome istome promijeniti ponašanje. Jedan od vodećih mislioca u ovome području Nigel Oakes navodi kako se dogodila bihevijoralna revolucija toliko jer vojska sada razumije da mijenjanje ljudskog ponašanja predstavlja krajnji cilj. Bihevioralni pristup može potencionalno angažovati široki raspon informacijskih i drugih aktivnosti koje samo površinski izgledaju nepovezane sa željenim krajnjim ishodom kako bi kreirale bihevioralne promjene u ciljane publike. To uključuje procjene toga u kojim okolnostima će se mijenjati ponašanje i onda korištenje utjecajnih aktivnosti da bi se potakle te okolnosti odnosno da bi se upravljalo tim okolnostima. Željena promjena ponašanja neće biti očita iz aktivnosti koje se poduzimaju i prave namjere će biti zamračene procesom od promatrača. Nastoji se stvoriti situacija gdje meta uvjeravanja počme donositi „prave odluke“ bez da je svjesna da su te odluke želje propagandiste, navodi Mackay. Kredibilnost propagandne poruke često zahtjeva relativnu nevidljivost kampanje unutar globalnog medijskog okoliša.

Informacijsko ratovanje je eksplicitna i implicitna interakcija kroz informaciju između različitih sustava sa svrhom stjecanja određene koristi u materijalnoj sferi, tvrdi Sergey Rastorguyev. Dalje dodaje, Informacijski udar se vrši korištenjem informacijskih oružja tj., takvih sredstava koje omogućavaju izvođenje namjenjenih radnji sa prenošenjem, obrađivanjem, generiranjem, uništavanjem i percipiranjem informacija.

Značajni aspekt ruskih online informacijsko-psiholoških operacija je uporaba tkz. „trolova“ (kojima upravljaju ljudi) i „botova“ (kojima se upravlja automatski). Ovaj široki sustav lažnih računa na društvenim mrežama pomaže u pružanju nužnih točaka gledišta u nekim debatama tako što odvraća i mijenja pozornost javnosti ili što suzbija neželjena mišljenja. Mimikrija dotičnih je komplicirana za otkriti pošto točno i vjerno stimuliraju ponašanje i emocije običnih ljudi. Kao metoda informacijskog izlaganja, oni su dosta djelotvorni za domaće i vanjsko okruženje i postali su sastavni dio Ruskih informacijsko-psiholoških operacija i informacijskih sukoba, ističe Oxana Timofeyeva.

Glavne metode informacijskog izlaganja za formiranje prigodnog javnog mišljenja, kao i također modificiranje

бихевиоралних пракси, тјеком информацијско-психолошке конфротације концептуализирани су од стране Јури Кулешова:

1. Директна лаж са сврхом деинформирања домаће и стране публике;
2. Прикривање критично важних информација;
3. Дисолуција важних информација у огромно мноштво података;
4. Поједностављивање, потврђивање и понављање (сугестија);
5. Терминолошка субституција: коришћење концепата и термина чије значење није јасно или су претрпјели квалитативне промјене, чиме је отежано формирати стварну слику о неком догађају;
6. Табуизирање одређених типова информација и новинарских категорија;
7. Препознавање слике: познати политичари или славни могу судјеловати у неком политичком догађају, и тако утјецати на свјетоназор својих обожаваатеља;
8. Пружање негативних информација, гдје је одзив публике на исте већи него код позитивних информација (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019., 158).

Теза ткз. нових ратова тврди да су савремени ратови квалитативно другачији од оних из прошлости. Израелски војни повјесничар Мартин ван Кревелд тврди да се модерни ратови више примарно не воде између држава и њихових великих професионалних оружаных снага, већ да укључују читав низ недржавних актера укључујући бандите, герилце и терористе. Такође тврди да су теме око идентитета, попут етничитета, религије и пола, постале више средишње конфликтима него оне традиционалне политичке и економске на које су се биле базирале традиционалне анализе рата. Калдор се слаже са Кревелдом те истиче да нове ратове не треба мјешати са грађанским ратовима јер су нови ратови збркани и комплицирани и замaglјују линију између унутрашњег и ванјског. Насилје унутар државе може бити почињено од стране ванјским учесника и често може бити транснационалних повежница између држава и недржавних актера. Као такве, конвенционалне концепције сукоба између држава и унутар држава су неадекватне да објасне савремене сукобе, сматра Калдор. Наводи да се у новим сукобима уопће не може поуздано утврдити број цивилних жртана.

Vojni teoretičar Evgeny Messner tvrdi da će u budućnosti bojne linije konflikta biti disolvirane preko teritorija sukobljenih zemalja, tako pretvarajući političke, društvene i ekonomske aspekte u najdominantnije dimenzije rata. Istovremeno, veća uloga će biti data destruktivnim utjecajima na civilnu populaciju:

„Svaka sukobljena strana će stvoriti i njegovati partizanske pokrete unutar teritorija svog protivnika, promovirajući različite opozicijske i defetističke stranke i nudeći im ideološku, materijalnu, financijsku i propagandnu potporu. Upregnula bi se sva raspoloživa sredstva i metode da se potakne civilni neposluš, sabotaže, subverzije i teror...“ (Cf. Messner, 2004., 57). Sergey Konopatov i Vladimir Yudin smatraju da novi ratovi imaju „baršunastu“ skrivenu narav pošto su nasilniji, intezivniji i brži od prethodnih. Značajna karakteristika novih ratova je njihova dugovječnost, a razlog za tu upornost leži u činjenici da učesnici novih ratova često politički i ekonomski više profitiraju od samog vršenja nasilja nego da samo pobijede. Kaldor naglašava još jedno značajno svojstvo a to je da su stari ratovi bili povezivani sa izgradnjom država, dok su novi ratovi opšta suprotnost, oni imaju tendenciju doprinosa rasklapanja države i često su odgovorni za ropast država (Cf. Kaldor, 2013., 3).

Informacijske operacije i mediji kao sredstvo

Prije pedeset godina politički naponi su bili oko mogućnosti kontrole i prijenosa oskudnih informacija. Danas, politički naponi su oko stvaranja i destrukcije kredibiliteta (Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication, September 2004., 20). Kakav položaj informacija ima u odnosu na nacionalnu sigurnost Neilson i Kuehl opisali su kroz definiciju informacijske osnove: „Upotreba informacijskog sadržaja i tehnologije kao strateških instrumenata da se oblikuju fundamentalne političke, ekonomske, vojne i kulturološke sile na dugoročnoj osnovi kako bi se utjecalo na globalno ponašanje vlada, nadvladinih organizacija i društava, a sve sa svrhom podupiranja nacionalne sigurnosti“ (Neilson and Kuehl, 1990., 40 u Kolobara, 2017., 81). Informacija je oduvijek bila element moći i često gledana kao osposobitelj ili komponenta potpore, a ne kao odlučujući čimbenik u provedbi operacija, ali u ovoj novoj eri posjeduje mogućnost koja se smatra krucijalnom za uspjeh državnih nacionalnih politika sigurnosti (Kolobara, 2017., 53). "Informacijsku moć je teško kategorizirati zato što siječe preko svih vojnih, ekonomskih, društvenih i političkih

resursa moći, u nekim slučajevima umanjujući njihovu snagu, u drugima množeci je" (Nye and Owens, 1996., 22). Razumijevanje moći informacije važnije je nego ikad jer suvremeni svijet sada svjedoči navali manipulativnih slika, gdje nacije, grupe i pojedinci pokušavaju upravljati porukama koje dobivaju.

Mnogo informacija dostavljenih u današnje vrijeme, istraživanja, činjenice, statistika, objašnjenja i analize eliminiraju osobni sud i kapacitet da pojedinac oformi vlastito mišljenje više sigurno nego najnastranija propaganda. Ova tvrdnja može doći kao šok, ali je činjenica da prekomjerni podaci ne prosvjećuju čitatelja ili slušatelja, oni ga utapaju, tvrdi Ellul.

Bivši američki direktor instituta za informacijske operacije Jole Harding je opisao raspon mogućih aktivnosti informacijskih operacija: „iskreno... cilj onoga što pokušavaš uraditi, je ograničen tvojom maštom i specijalne postrojbe naginju ka malo drugačijem razmišljanju... Informacija može biti korištena da nekog terorizira, ili da stvara uvjete gdje netko ne želi da učini nešto, ili sve vrste stvari“ (Briant, 2015., 12). Dalje objašnjava da se takvim djelovanjem, pogotovo na vojnom bojištu, može kreirati kaos, nepovjerenje, sumnjičavost pa čak i odustajanje od borbe za svoj cilj.

Suvremene informacijske i komunikacijske tehnologije omogućavaju produkciju, prijenos i pohranjivanje informacijskoga sadržaja na način koji je praktički nemoguć državama za kontrolirati. Nacionalne granice su u potpunosti porozne za sve vrste informacijskih tokova, i barijere, umjetne ili prirodne, koje su nekad štatile domaće publike od neželjenih stranih poruka jednostavno više ne funkcioniraju. Internet i druge komunikacijske mreže koje niču zauvijek su uništile moć koja je nekoć stanovala samo u vladama, i današnja asimetrija daje moć informacija svima.

Al Qaeda i druge terorističke organizacije su dobro iskoristile nove medije, iskorištavajući glad satelitskih televizija za vijestima i iskorištavajući ih za širenje propagande, prikazivanje talaca i inače za dobivanje publiciteta. S druge strane oni računaju na medije da im pomognu širiti teror. Tisuće su poginule u napadima 11. rujna, ali su milijuni bili prestravljeni slikama koje su im dostavili mediji. Ayman al-Zawahiri jednom prilikom je kazao: "Mi smo usred rata, i više od polovine te borbe se odvija na informacijskom ratištu; mi smo u informacijskom ratu za srca i umove svih muslimana." (Arquilla i Borer, 2007., 86) Mnogi tvrde da je Al-Qaedin

uspjeh kao pravog igrača na regionalnoj i svjetskoj pozornici više rezultat efikasne informacijske strategije nego vojnih sposobnosti ili nerazdvojive političke podrške koju posjeduje. "Da Bin Laden nije imao pristup globalnim medijima, satelitskim komunikacijama i internetu, on bi bio samo jedan mrzovoljni tip u pećini", tvrdi antiteroristički stručnjak David Kilcullen.

Ali Al-Qaeda je, po mišljenju stručnjaka, postala puno više od organizacije. Zbog efektivne informacijske strategije, postala je moćna ideja. "Očito je da je medijski rat u ovom stoljeću jedna od najučinkovitijih metoda; njime se, zapravo može postići 90% rezultata u pripremi bitke", smatra Osama bin Laden (Gordan Akrap, *Specijalni rat 1*).

Utjecaj na umove ciljane publike zahtjeva identifikaciju njihovih psiholoških točaka ili ranjivosti. Što psihologija može učiniti za ratovanje? Psiholog može obratiti pažnju određenoj osobi na one elemente ljudskog uma koji su inače držani po strani. On može pokazati kako preobratiti požudu u gnjev, pojedinačnu snalažljivost u masovni kukavičluk, povjerenje u nepovjerenje, predrasude u bijes. On to radi tako što ide do nesvjesnog stanja uma za svoj izvor materijala. Kao drugo, psiholog može postaviti tehnike kako bi otkrio kako se doista neprijatelj osjeća. Neke od najgorih zabluda povijesti su se izdigle od pogrešne procjene stanja neprijateljskog uma. Beaufre tvrdi da uz dodatak materijalnih faktora, umjetnost bitke se sastoji od zadržavanja i jačanja psihološke kohezije vlastitih trupa dok se u isto vrijeme ometa neprijateljeva, stoga je psihološki faktor ključ uspjeha (Beaufre, 1965., 57).

Ako se primjerice, jednoj grupi plasiraju lažni dokumenti ili činjenice, ako se podmeću lažne izjave njihovih lidera o stvarima koje su njima važne, može se stvoriti osjećaj slabosti koji potom vrlo brzo može dovesti do očaja i biti prijelomna točka koja će rezultirati slamanjem njihove volje.

Također, percepcija nepravde je jedan od najjačih motiva za ohrabrujuće napade, uključujući agresiju i rat. "Percepcija nepravde nastaje kada postoji raskorak između stvarne sudbine i one koju pojedinac smatra da zaslužuje" (Lerner, 1981., 11). Kao osnovna ljudska motivacija, ljudi pokušavaju obnoviti pravdu, uključujući pobjegavanje nasilju i agresiji, osobito kada je nepravda percipirana kao prijetnja vlastitoj vrijednosti (Baumeister and Boden, 1998., 111). Povijest ratovanja je povijest percipirane nepravde, bilo da je

nepravda stvarna, proizvedena ili imaginarna, ističe Pratkanis. Prisilni utjecaj stvara gnjev i otpor. Mi imamo općenitu sklonost da reagiramo protiv prisilnog utjecaja, bilo da je ta prisila bazirana na upotrebi sile ili obmane ili je rezultat drugih manipulativnih procesa. Ova sklonost, definirana kao psihološki induktivni otpor, nastaje kada pojedinac percipira da je njegova sloboda ili ponašanje ograničeno; to je odbojno stanje koje motivira ponašanje kako bi se obnovila sloboda kojoj se prijeti (Brehm, 1966.).

Nitko nije uradio bolje posao iskorištavanja tjeskobe kod Amerikanaca do fraze *rat protiv terorizma*, koju je Bushova administracija učestalo koristila od 2001. do 2009. godine, tvrdi Glassner. U vezi toga bivši Savjetnik za Nacionalnu Sigurnost SAD Zbigniew Brzezinski napisao je za *Washington Post* (25.03. 2007.), „Mala tajna ovdje jeste da je neodređenost fraze bila namjerno izračunata od njezinih sponzora. Konstantno upućivanje na *rat protiv terorizma* je postiglo jedan značajan cilj: stimuliralo je pojavu kulture straha. Strah zamagljuje razum, intezivira emocije i olakšava demagoškim političarima da mobiliziraju javnost u ime politike koju žele da vrše“. Kadgod neka grupa koristi strah da manipulira drugom, netko profitira, a netko plati, zapaža Brzezinski.

Jedan od paradoksa kulture straha jeste da ozbiljni problemi ostaju uglavnom nezapaženi iako baš oni predstavljaju realnu opasnost za ono čega se javnost najviše boji. „Bijela Kuća“ je dobila potporu koju je trebala za napad na Irak potičući javne strahove od terorizma i spajajući te strahove sa Irakom. U danima pred sami napad javna podrška administraciji Georga Busha je iznosila 75%. Saddam Hussein je u svijesti javnosti toliko uspješno povezan sa terorističkim napadima 11 rujna da se u anketi *New York Timesa* provedenoj u rujnu 2006. godine, dugo nakon što je administracija službeno priznala da Hussein nije imao ništa sa napadima, otkrilo da jedna trećina Amerikanaca i dalje misli da je Irački predsjednik bio osobno umješan u iste. Direktor FBI-a Robert Muller kada je svjedočio pred odborom Kongresa u veljači 2005. nije naglasio odsutstvo terorističkih napada, neuspjeh u pronalaženju ćelija al-Qaede unutar SAD-a ili izvještaj njegove agencije koji sugestira da možda al-Qaeda nema dovoljno snage da izvede seriju ozbiljnih napada u SAD-a. Umjesto toga on se brinuo „ostajem vrlo zabrinut oko onoga što ne vidimo“, kazao je. Politolog John Muller u svojoj knjizi *Overblown* komentirao je

isto riječima „za direktora ureda, odsutstvo dokaza očigledno je dokaz postojanja“. Druge vladine agencije također su imale svoje interese za napuhavanje prijetnje od terorizma. Neke su to činile da bi zaštitile proračune. DEA (Drug Enforcement Administration) je izlagala kako profiti od trgovine drogom financiraju terorizam dok je Office of National Drug Control Policy potrošio milione na kampanju koja je označavala tinejdžere koji koriste marihuanu kao financijere terorizma (Cf. Gardner, 2009., 266-270 u Kolobara, 2017., 62-63).

Kada je u pitanju moć globalnih medija u kreiranju javnog mnijenja bitno je naglasiti da pozornost koja se posvećuje određenoj strani, odnosno temi, izjave koje se uzimaju od sudionika nekog događaja ili pokreta, uvelike utječu i kreiraju javno mnijenje uglavnom iz razloga što se jedna strana "istine" forsira, a od druge strane se uzima samo ono "što nam odgovara" tako donoseći (novinarski gledano) objektivno izvještavanje ali usmjereno da izazove određenu emociju kod gledatelja koja pak u konačnici izaziva da se taj gledatelj ili gledatelji svrstaju na jednu ili drugu stranu i budu podložni propagandnim porukama koje dolaze s te strane. Takva vrsta izvještavanja kod publike koja se prvi put susreće s temom odnosno određenom pojavom, dolazi kao početna informacija koja se ustaljuje kao istina i postaje bazni kamp iz kojeg polazi određeno djelovanje bilo intelektualno ili operativno. Kada se gledatelj, s već formiranim negativnim ili pozitivnim stavom o nečemu, susretne s utjecajem medija koji pak različito izvještava u odnosu na njegov stav on (uglavnom) automatski odbaciva takvo izvještavanje kao pogrešno i lažno te stvara još jače uvjerenje u ispravnost svojega mišljenja (Kolobara, 2017., 198).

Utjecaj informacijskih operacija

Javno mišljenje je kralj, tvrdi Sorenson, te ističe kako od Bijele kuće pa do ostalih velikih centara moći svi čekaju i zasnivaju svoje djelovanje na temelju javnog mišljenja. Ono može uzdignuti ljude i ideje do velike moći ali i slomiti ih preko noći. Nekada može izazvati ratove, a nekada ih može i zaustaviti. Primjerice u noći kada je Kongres glasovao o ratu u Iraku Predsjednik Bush je rekao naciji i Kongresu da je Irak zla nacija koji prijeti američkoj sigurnosti. Tijekom nekoliko sljedećih godina svi ključni članovi njegove administracije su iznosili slična upozorenja u svojim govorima. U izvještaju specijalne istrage Kongresa za zastupnika Henry A. Waxmana o javnim izjavama dužnosnika Bushove administracije, točnije Busha, Dick Cheney, Rumsfelda,

Colin Powela i Condolee Rice, ovih pet dužnosnika su izrekli 237 specifičnih lažnih i varljivih izjava o iračkoj prijetnji u 125 javnih nastupa (Iraq on the Record: The Bush Administration's Public Statements on Iraq). Bush je tvrdio da je sami opstanak SAD u pitanju. Tony Blair je otišao još i dalje govoreći da se čitavi Zapad suočava sa opasnošću koja je „stvarna i egzistencijalna“ (Gardner, 2009., 13).

Pokušaji izoliranja metoda koje su učinkovite u mijenjanju jakih uvjerenja nam pokazuju da je ključ u obimu i vremenu plasiranja kontradiktornih informacija više nego u kvaliteti. Velike količine informacija dostavljane u kratkom vremenskom periodu imaju najveći utjecaj, tvrdi Myers. Napadi na SAD-e 11. rujna su odličan primjer preduvjerenja i stavova koji utječu na konačni zaključak. Mnogi neprijatelji SAD-a su iznijeli brojne teorije kako je Vlada te zemlje na određeni način imala „prste“ u tom napadu. Naravno to nije istina ali se pokazalo da preduvjerenja onih koji ne vole SAD-e imaju ključnu podložnost prema svemu negativnom upućenom prema toj zemlji. Glasine su najučinkovitije kada su izazvane na više različitih mjesta istodobno i na takav način da idu naprijed - nazad te sa svakim novim izvještajem očigledno potvrđuju oni prethodni, tvrdi Nigel West. Tijekom žestokih borbi u iračkoj Fallujahi, veliku ulogu na započinjanje isti su imale glasine koje su kružile među iračanima o tome kako američki vojnici dvogledima za noćno promatranje špijuniraju muslimanske žene i da djeci djele pornografske sadržaje. Lokalni irački pekar je priznao da su „te glasine utjecale na ljude na negativan način... Potaknule su ljude da koriste svoje oružje protiv Amerikanaca“ (*Los Angeles Times*, June 14, 2003.).

Kanadska novinarka Eva Bartlett osvrćući se na izvještavanje zapadnih medija po pitanju Sirije (2016. god.) kazala je kako „sve ono što čujete i čitate u korporativnim medijima potpuno je suprotno od te stvarnosti“. Ističe kako se korporativni zapadni mediji bave planiranjem promjene režima u Siriji. Navodi kako je više puta bila diljem Sirije te da tamošnji narod pruža veliku podršku predsjedniku te zemlje, „a da je to u suprotnosti sa onim što čitate u korporativnim medijima poput BBC-a, New York Timesa ili Guardian“. Dalje navodi kako su izvještaji tih medija potpuno suprotni od stvarnosti i da im je cilj demonizirati Asada i rusku podršku Siriji. Posebice ističe da se svi ti mediji oslanjaju na „Sirijski opservatorij za ljudska prava“ kao izvor, a da je on ustvari britanska organizacija sa

sjedištem u engleskom Coventryu koju čini samo jedan član. Bartlett je kao primjer manipulacije navela tkz. „bijele šljemove“ i objasnila da je to organizacija koju je 2013. godine formirao bivši britanski časnik, a koja se financira sa 100 milijuna dolara iz SAD, Velike Britanije i EU. „Oni bi trebali spašavati civile u Istočnome Aleppu, ali tamo za njih nitko nije čuo! 'Bijeli šljemovi' su, navodno, neovisni, a možete ih vidjeti kako nose oružje i stoje kraj tijela mrtvih sirijskih vojnika (Asadovih pristalica). Na njihovim video-snimkama nalaze se ista djeca koju koriste za različite izvještaje, pa tako možete primjetiti djevojčicu Aju, koja se pojavljuje u različitim vremenskim razmacima na različitim lokacijama“ (*Bljesak.info* 15.12.2016.).

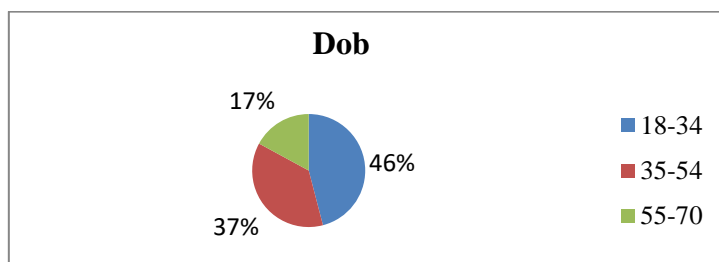
Primjerice, 2015.-2016., objavljeno je mnoštvo novinarskih članaka u raznim Ruskim medijima komentirajući Ukrajinsko-EU dogovor. Ukratko, priča je bila da u zamjenu za bezvizni režim sa EU, Ukrajina je preuzela obvezu da prihvati izbjeglice sa Bliskog Istoka na svom teritoriju. Naslovnice novina u Rusiji bile su više nego živopisne, „EU će prisiliti Ukrajinu da prihvati migrante iz Afrike i sa Bliskog Istoka“, „Ukrajini je ponuđeno da naseli migrante u zamjenu za bezvizni režim sa EU“, „Ukrajina počela graditi kamp za izbjeglice iz Sirije“ (Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C., 2019., 161). Oxana Timofeyeva navodi kako je ovo primjer dugotrajne informacijsko-psihološke operacije koja otkriva metode izravnog laganja i transfera zaključaka i izvedenica, što je specifični slučaj preoblikovanja kao i metode pronalaska činjenica odnosno miješanja fikcije i realnosti. Glavni cilj ove operacije je bio rekonstruiranje slike negativne budućnosti u mislima publike i diskreditacija vladinih namjera iskorištavajući Europski „problem“ na Ukrajini.

S druge strane Igor Nikolaychuk daje primjere Rusko-Američkih odnosa. Navodi da su američki mediji demonizirali Ruske vlasti u slučaju Dima Yakovlev 2012.-2013. Na svakih dvadeset do dvadeset pet negativnih članaka o rusiji dolazilo je samo deset neutralnih uz potpuno nepostojanje pozitivnih članaka. Kada je riječ o slučaju koji se odnosi na Ukrajinu, Rusija je ponovno bila označena kao osovina zla u američkim medijima. Na trideset do trideset pet negativnih članaka dolazilo je deset neutralnih u kolovozu 2015. U rujnu nakon operacija u Siriji, bilo je deset neutralnih članaka na svakih dvadeset pet negativnih o Rusiji (Nikolaychuk, Yakova and Yanglyayeva, 2016., 12-24).

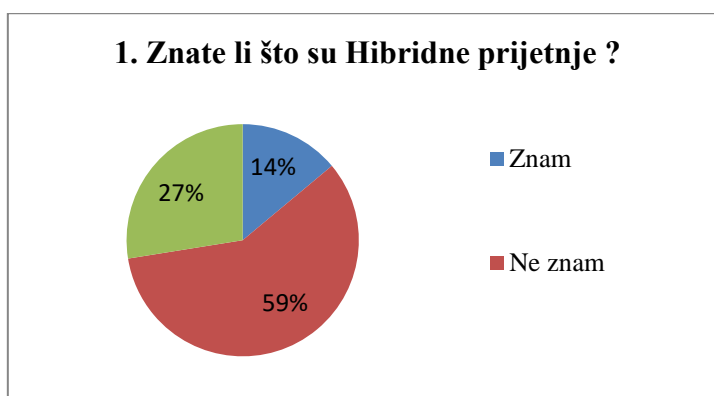
Istraživanje

Tijekom mjeseca listopada 2019. provedeno je socijološko terensko anketno ispitivanje na uzorku od 600 građana u tri velika bosanskohercegovačka grada Banja Luci, Sarajevu i Mostaru. Cilj istraživanja bio je ispitati stupanj znanja javnosti o terminima i tematici hibridnih prijetnji i ratovanja te povezanih djelatnosti. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 603 sudionika, od čega 48% muškaraca (N=286), 52% žena (N=316) i jedan se sudionik/-ica (N=1) nije izjasnio na ovo pitanje.

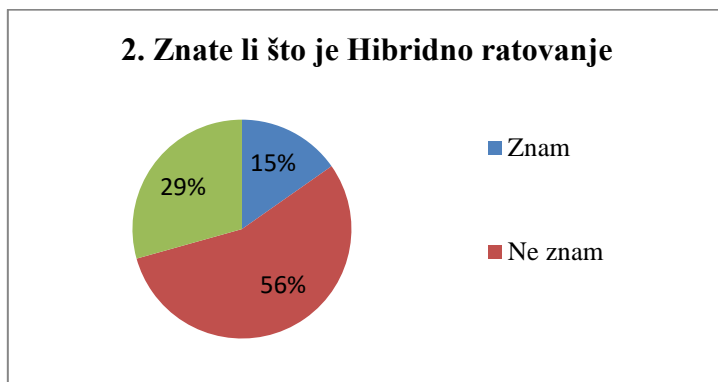
Prema raspodjeli u odnosu na dob, 46% (N=277) sudionika je u dobi od 18-34 godine, 37% (N=223) u dobi od 35-54 godine i 17% (N=103) u dobi od 55-70 godina.

Na pitanje *Znate li što su Hibridne prijetnje*, 59 % (N=353) sudionika je izjasnilo da ne zna, 27% (N=166) da je im je poznato, ali ne znaju dovoljno o tome i 14% (N=84) da znaju.

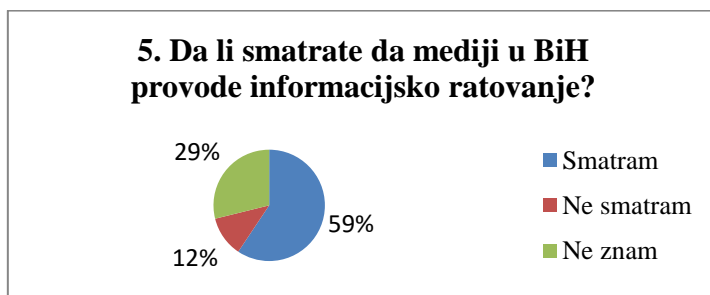
Na pitanje *Znate li što je Hibridno ratovanje*, 56% (N=334) sudionika je izjasnilo da ne zna, 29% (N=177) da je im je poznato, ali ne znaju dovoljno o tome i 15% (N=92) da znaju.

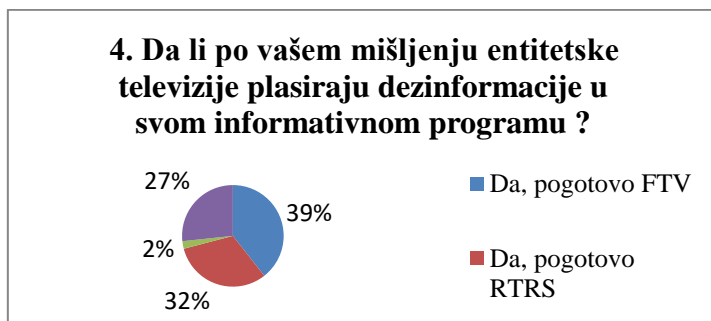
Na pitanje *Prepoznajete li zlonamjerno informacijsko djelovanje u medijima*, 57% (N=342) sudionika je izjasnilo da prepoznaje, 5% (N=33) da ne prepoznaju, a 38% (N=228) da djelomično prepoznaju.

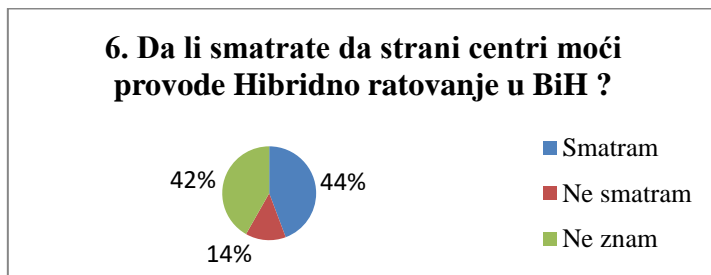
Na pitanje *Da li smatrate da mediji u BiH provode informacijsko ratovanje*, 59% (N=358) sudionika se izjasnilo da smatra, 12% (N=71) ne smatra, 29% (N=174) da ne zna.

Na pitanje *Da li po vašem mišljenju entitetske televizije plasiraju dezinformacije u svom informativnom programu*, 39% (N=310) sudionika je izjasnilo Da, pogotovo FTV (Federalna televizija na čiju uređivačku politiku dominantno utječe bošnjačka politička elita); 32% (N=248) Da, pogotovo RTRS (Televizija Republike Srpske na čiju uređivačku politiku dominantno utječe vladajuća srpska politička elita); 2% (N=19) Ne i 27% (N=210) Ne znam.

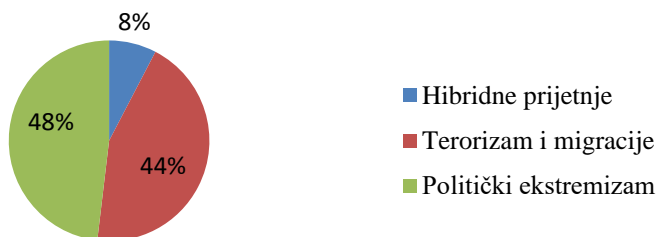

Na pitanje *Smatrate li da strani centri moći provode Hibridno ratovanje u BiH*, 44% (N=267) sudionika se izjasnilo da smatra, 14% (N=84) ne smatra, a 42% (N=252) da ne zna.

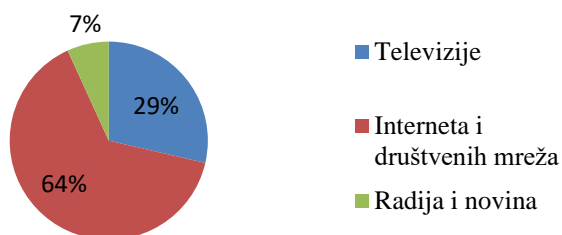
Na pitanje *Po vama koje su najveće prijetnje sigurnosti u 21. stoljeću na europskom kontinentu* njih 8% (N=55) se izjasnilo hibridne prijetnje, 44% (N=318) terorizam i migracije, 48% (N=346) politički ekstremizam.

8. Po vama koje su najveće prijetnje sigurnosti u 21.stoljeću na europskom kontinentu?

Na pitanje *Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija* njih 29% (N=210) se izjasnilo preko televizije, 64% (N=474) preko interneta i društvenih mreža te njih 7% (N=50) preko radija i novina.

7. Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija

Testiranje značajnosti razlika u odgovorima na anketna pitanja s obzirom na spol

Utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na spol u odgovorima na pitanje *prepoznajete li zlonamjerno informacijsko djelovanje u medijima* ($\chi^2 = 4,23$; $df=1$, $p < 0.05$). Više muškaraca u odnosu na žene se izjašnjava da prepoznaje 63% naspram 51% ; zatim kod pitanja *Smatrate li da strani centri moći provode Hibridno ratovanje u BiH ?* (χ^2

=2,18; df=1, $p<0.05$). Više muškaraca u odnosu na žene izjašnjava da smatra 50% naspram 39%.

Utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na spol u odgovorima na pitanje *Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija* ($\chi^2=3,85$; df=1, $p<0.05$). Više muškaraca u odnosu na žene izjašnjava da se informira preko televizije, dok se više žena u odnosu na muškarce informira preko interneta i društvenih mreža.

1. Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija

Spol	Muškarci	Žene
Odgovori	N (%)	N (%)
Televizije	138 (48)	72 (22.78)
Interneta i društvenih mreža	143 (50)	242 (77)
Radija i novina	4 (2)	2 (0.22)

Kod ostalih pitanja nisu utvrđene statistički značajne razlike s obzirom na spol u odgovorima na iste.

Testiranje značajnosti razlika u odgovorima na anketna pitanja s obzirom na dob

Utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na dob u odgovorima na pitanje *Znate li što su Hibridne prijetnje* ($\chi^2=3,46$; df=2, $p<0.05$). Sudionici starije dobi (35-24 i 55-70) više izvještavaju da znaju u odnosu na mlađe sudionike (18-34).

2. Znate li što su Hibridne prijetnje ?

Dob	18-34	35-24	55-70

Odgovori	N (%)	N (%)	N (%)
Znam	14 (5)	46 (21)	24 (23)
Ne znam	192 (69)	101 (45)	60 (58)
Poznato mi je, ali ne znam dovoljno o tome	71 (26)	75 (34)	18 (19)

Također u odgovorima na pitanje *Znate li što je Hibridno ratovanje* ($\chi^2 = 2,86$; $df=2$, $p<0.05$). Sudionici starije dobi (55-70 i 35-24) više izvještavaju da znaju u odnosu na mlađe sudionike (18-34) 20% i 28% naspram 7%.

Dob	18-34	35-24	55-70
Odgovori	N (%)	N (%)	N (%)
Znam	19 (7)	44 (20)	29 (28)
Ne znam	182 (66)	97 (44)	55 (54)
Poznato mi je, ali ne znam dovoljno o tome	75 (27)	81 (36)	18 (18)

Utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na dob u odgovorima na pitanje *Da li po vašem mišljenju entitetske televizije plasiraju dezinformacije u svom informativnom programu* ($\chi^2 = 2,11$; $df=2$, $p<0.05$). Sudionici starije dobi (55-70 i 35-24) više izvještavaju da je to entitetska televizija FTV.

Kod pitanja *Smatrate li da strani centri moći provode Hibridno ratovanje u BiH ?* ($\chi^2 = 4,72$; $df=2$, $p<0.05$). Sudionici starije dobi (55-70 i 35-24) više izvještavaju da smatraju 57% i 66% naspram 28% (18-34).

Utvrđene su statistički značajne razlike s obzirom na dob u odgovorima na pitanje *Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija* ($\chi^2 = 7,36$; $df=2$, $p<0.05$). Više starijih sudionika u odnosu na mlađe izjašnjava da se informira preko televizije, dok se najmlađi sudionici (18-34 godine) najviše informiraju preko interneta i društvenih mreža.

3. Preko kojih medija dobivate glavninu svojih informacija

Dob	18-34	35-44	55-70
Odgovori	N (%)	N (%)	N (%)
Televizije	57 (21)	94 (42)	59 (57)
Interneta i društvenih mreža	220 (79)	124 (56)	42 (41)
Radija i novina	0 (0)	4 (2)	2 (2)

Napomena: χ^2 - vrijednost hi kvadrata; df - stupnjevi slobode <0.05 značajno na razini 5 %

Zaključak

Informacijske operacije uvijek se predstavljaju za ono što nisu. Njihova ideološka baza, iako se na prvi pogled čini nepovezanim, je u biti imitacija teoloških koncepata delovanja na ciljano publiku samo s kratkoročnim djelovanjem, a koje se uvijek može iznova izazvati. One su zapravo „laboratorijski“ primjer savršenog kopiranja odnosno imitiranja prenesenog u drugi kontekst djelovanja. U religijskom kontekstu bilo kakvo propitivanje vjerskog autoriteta smatra se nedopustivim, a onaj tko to čini označava se najgorim epitetima. Isto se uspjelo postići i u informacijskim operacijama. Jedini kredibilni izvor sada je pozicija autoriteta (mediji odnosno institucije i druge pozicije vladajuće elite) koji autoritet nad „istinom“, u koju se ne smije sumnjati, izvlače iz same pozicije autoriteta i ne moraju je racionalno opravdavati. Dovoljno je samo da je nebrojeno mnogo puta uvjerljivo ponovne tj. da je predstave na različite načine kako bi se stvorio privid intelektualne

raznovrsnosti. Medijsku informaciju treba gledati samo kao pojavu na površini, kao formu ispunjenu sadržajem interesnog karaktera upakiranu u naizgled objektivnu pojavu. Suditi o izuzetno bitnim stvarima na osnovu prvog dojma i medijskih glasina je najčešće loša i pogrešna prosudba baš zato jer na osnovu viđenog možete samo da uočite površinu (koja je često varljiva) a na osnovu onog što čujete samo dezinformaciju koja upućuje na dijametralno suprotan zaključak. Oštrina prosuđivanja učinka informacijskog djelovanja obrnuto je proporcionalna neposrednoj blizini objekta zbivanja. Što ste bliže to manje razumski vidite, a više djelujete u afektu, dok vam jasnije postaje što se više udaljavate i manje ste emocionalno involvirani. Cilj današnjih medijskih informacijskih operacija je svrgavanje realnosti tj. uspostavljanje nametnute percepcije i shvaćanja koji vode do istog razmišljanja, a koje će u konačnici izazvati željeno djelovanje. Narav ciljane informacije za točno određenog recipijenta uvijek će biti negativna iz barem jednog kuta gledanja jer se njena vrijednosna odrednica formira zavisno od pozicije tumačenja. Nas prvenstveno treba zanimati struktura informacije u čitavom kontekstu zbivanja, njezina svijest pa tek onda njen sadržaj.

Kritike suvremenih koncepata sigurnosti idu u tom pravcu da se napada sveopći nadzor koji države uvode kao praksu. Naglašava se da se naše ponašanje pod stalnim nadzorom svodi na krčkanje u svijetu pogodnosti, na konformističko ponašanje, na samocenzuru i puki konzumerizam prikazanih kao sloboda izbora. Ističe se da je naša cijela osobnost prikazana javnosti, a da svi oni koji misle da se ne trebaju plašiti jer ne rade ništa loše vremenom će shvatiti da su izmanipulirani. Na kraju se sve svodi na to da se suverenitet pojedinca briše pod krinkom pojedinca kao novog referentnog objekta sigurnosti. Suvremeni obavještajni aparat više ne treba (u tolikoj mjeri) agente koji će „loviti“ građane (mete) naokolo po državi. Sada sve to za njih obavlja računalo prateći njihove aktivnosti preko pametnih telefona, društvenih mreža, nadzornih kamera, kreditnih kartica i sl. Sigurnosno razmišljanje i pozicioniranje mora biti obnovljeno u skladu sa tehnološkim promjenama. U prošlosti političke težnje čovjeka bile su usmjerene ka slobodi, dok su “u političkom danas” nepovratno zatvorene u domeni sigurnosti i komforčnosti. Ako je teza da je povijest učiteljica života točna onda za države uopće nije pitanje da li će nego kad će doći do rata. Stoga vojna kategorija sigurnosti za državu (u najširem smislu), dugoročno gledano, i dalje ostaje odnosno mora ostati na prvom mjestu.

Hibridne prijetnje i ratovi novi su sigurnosni modus operandi 21. stoljeća i zasigurno će ostati aktualni još nekoliko desetljeća. Svoju djelotvornost i prodornost pokazali su u brojnim međunarodnim konfliktima i operacijama utječući nepovratno na krajnji ishod istih. Upravo raznovrsnost, polivalentnost oruđa koje koriste te ukupnost i sveprisutnost operativnih znanja, vještina i dosega koje proizvode čine od njih zastrašujuću kategoriju operativnih prijetnji koja predstavlja sve ono najbolje što vojne, obavještajne, propagandne i cyber mogućnosti i iskustva mogu dati danas.

Istraživanje koje je provedeno u BiH o poznavanju koncepta i termina Hibridnih prijetnji i ratovanja te povezanih djelatnosti ustvrdilo je da opća populacija uglavnom ne zna što su to hibridne prijetnje i hibridni ratovi. Tako da su i mnogi oni koji se potvrdno odgovarali o poznavanju dotičnih (uglavnom starija populacija) miješali hibridne prijetnje najčešće sa poljoprivrednim terminima i djelovanjima u komentarima koje su usmeno davali nakon ispunjene ankete. 44% ispitanih pak smatra da strani centri moći provode hibridno ratovanje u BiH te izražavaju negativna mišljenja i emocije o uplitanju stranog političkog faktora u BiH. Samo 8% ispitanih prepoznaje hibridne prijetnje kao najveće prijetnje sigurnosti u 21. stoljeću na europskom kontinentu, dok većina od 48% označava politički ekstremizam najvećom prijetnjom po europsku sigurnost u 21. stoljeću. Istraživanje je također pokazalo i da 64% ispitanih koristi internet i društvene mreže kao svoj glavni izvor informacija, naspram 29% onih koji koriste televiziju. Većina ispitanika je ocijenila da prepoznaje zlonamjerno informacijsko djelovanje u medijima, utvrdila kako mediji u BiH (odnosi se na državne entitetske emitere) provode informacijsko ratovanje i označila je Federalnu Televiziju (39% ispitanika) kao onu koja plasira dezinformacije u svom informativnom programu. Shodno tome, može se zaključiti da izvještavanje entitetskih televizija treba gledati kroz holistički pristup, odnosno onaj koji govori da se pojedinosti i određene pojave uvijek moraju promatrati u sklopu ukupne cjeline. Vodi li se ta cjelina nekim partikularnim interesom ili interesima i za nekoga, u to uopće nema sumnje.

Na koncu, ljudska psiha djeluje na isti način i kao prije 2 ili 3 tisuće godina. Ljudi se nisu promijenili, promijenila se samo tehnologija. Danas nam je potrebna sigurnosna-informacijska sposobnost da se vidi, da se razluči i shodno tomu da se ne reagira. Ne možete promijeniti način funkcioniranja strane sigurnosno-političke medijske gravitacije ali joj se možete prilagoditi i iskoristiti je. Ako nešto zvuči kao činjenica ne znači

da to i jeste. Uostalom činjenice više nisu bitne, bitna je samo naracija.

Literatura

- Arquilla, John - Borer A. Douglas (2007.) *Information Strategy and Warfare - A guide to theory and practice*. Routledge, New York and London.
- Armistead, Leigh (2007.) *INFORMATION WARFARE - Separating Hype from Reality*; Potomac Books, Inc. Washington, D.C.
- Akrap, Gordan, *Specijalni rat - Sve o spregama politike i tajnih službi u 20. stoljeću u cilju oblikovanja javnog mišljenja*, *Večernji list, Oreškovića 6H/1, Zagreb*.
- Alexander Naumov, „Soft Power and Color Revolutions“, *Rossiyskiy zhurnal pravovyykh issledovaniy* 6, no. 1 (2016): 73-86.
- Andre, Beaufre (1965.) *An Introduction to Strategy*, New York, Praeger.
- A. Silke, „Analysis: Ultimate Outrage“ *The Times* (London), May 5, 2003.
- Briant, Emma Louise (2015.) *Propaganda and Counter-Terrorism – Strategies for Global Change*. Manchester University Press, Manchester, UK.
- Baumeister, R. F. - Boden, J. M. (1998.) “Aggression and the self: High self-esteem, low selfcontrol, and ego threat”, u: R.G. Geen - E. Donnerstein (ur.), *Human Aggression*, San Diego, Academic Press, str. 37-111.
- Baudrillard, Jean. (2001.) *Simulacija i zbilja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Christopher, Paul (2008.) *Information operations - Doctrine and Practice (A Reference Handbook)*, *Contemporary Military, Strategic, and Security Issues*; Praeger Security International; Westport, Connecticut, London.
- Charles, Krulak, „The United States Marine Corps in 21 st Century“, *RUSI Journal* 141, no.4 (1996): 25
- Collins, Alan (2010.) *Suvremene sigurnosne studije. Politička kultura*, Zagreb.

- Gardner, Daniel (2009.) *The SCIENCE of FEAR*, Penguin Group, London, England.
- „Editor's Introduction: Complex Crises Call for Adaptable and Durable Capabilities“, *The Military Balance* 115, no. 1 (2015): 5.
- Evgeny Messner, „Worldwide Subversion-War, (Moscow: Zhukovskoye Pole, 2004), p. 57.
- Fridman, Ofer; Kabernik, Vitaly and Pearce, James C. (2019.) *Hybrid Conflicts and Information Warfare – New Labels, Old Politics*. Lynne Rienner Publishers, Boulder London, UK.
- Freedman, L. 'Conclusion: The Future of Strategic Studies', in J. Baylis J. Wirtz E. Cohen C. Gray (eds), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, Oxford: Oxford University Press, 2002, 328– 342.
- Gardner, Daniel (2009.) *The SCIENCE of FEAR*, Penguin Group, London, England.
- Hoffer, Eric (1989.) *The True Believer: Thoughts on the Nature of Mass Movements*, New York: Harper Perennial.
- Hough Peter, Shahin Malik, Andrew Morgan and Bruce Pilbeam (2015.) *International Security Studies – Theory and Practice*. Routledge, New York.
- Hafez, Kai (2007.) *The Myth of Media Globalization*. Cambridge: Polity.
- Hoffman, Frank, „Hybrid Threats: Neither Omnipotent nor Unbeatable“, *Orbis* 54, no. 3 (2010): p. 443
- Hoffman, Frank (2007.) *Conflict in the Twenty-First Century: Rise of Hybrid Warfare* (Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies).
- Igor Nikolaychuk, Tamara Yakova and Marina Yanglyaeva, „Media as a System-Trend: New Approaches in Medialogy“, *Mediaal 'manakh*, no. 1 (2016): 12-24.
- Igor Panarin, *Hybrid War Against Russia, 1816-2016*, Moscow: Goryachaya Liniya-Telekom, 2016).
- „Iraq on the Record: The Bush Administration's Public Statements on Iraq“, prepared by the House of Representatives Committee on Government Reform – Minority Staff's Special Investigations Division, March 16, 2004, available at www.reform.house.gov/min/

- Joint Chiefs of Staff, Joint Doctrine for Information Operations, Joint Publication 3-13 (Washington, DC, February 13, 2006), I-1.*
- Jon B. Alterman, "The Information Revolution and the Middle East" in The Future Security Environment in the Middle East: Conflict, Stability, and Political Change, eds. Nora Bensahel and Daniel L. Byman (Santa Monica, CA: RAND, 2003).*
- Kolobara, Robert (2017.) IDEOLOGIJA MOĆI – informacija kao sredstvo, Udruženje za društveni razvoj i prevenciju kriminaliteta - UDRPK, Mostar.*
- Kaldor, M. 'In Defence of New Wars', Stability: International Journal of Security and Development, vol. 2, no. 4, 2013, 1–16.*
- Lerner, M.J. (1981.) „The justice motive in human relations: Some thoughts on what we know and need to know about justice“, u: M.J. Lerner – S.C. Lerner (eds), The Justice Motive in Social Behavior (pp. 11-35), New York, Plenum.*
- Nye, J.S., and W.A. Owens. "America's Information Edge." Foreign Affairs 75 (March/April 1996): 20-36.*
- Pingeot, L. Dangerous Partnership: Private Military and Security Companies and the UN, Global Policy Forum, www.globalpolicy.org/images/pdfs/GPF_Dangerous_Partnership_Full_report.pdf, 2012 (Accessed 28.6.2014).*
- Panarin, Igor (2012.) Mass Media, Propaganda and Information Warfare, Moscow: Pokolenie.*
- Rowland, Lee and Tatham, S. (2010.) Strategic Communication & Influence Operations: Do We Really Get It?, Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom.*
- Soroos, M. (1997.) The Endangered Atmosphere: Preserving a Global Commons, Columbia: University of South Carolina Press.*
- Stremmlau, J. (1994.) „Clinton's Dollar Diplomacy“, Foreign Policy, No. 97, 18-35.*
- Schwartz, M. and Church, J. 'Department of Defense's Use of Contractors to Support Military Operations: Background, Analysis, and Issues for Congress', Congressional Research Service, www.fas.org/sgp/crs/natsec/R43074.pdf, 2013 (Accessed 28.6.2014).*

Seib, Philip. (2008.) *The Al Jazeera Effect – How the new Global media are reshaping world politics*. Potomac Books, Inc. Washington, D.C.

Thomas L. Friedman (2003.) *Longitudes and Attitudes: The World in the Age of Terrorism*, New York: Anchor Books.

Tatyana Nevskaya, „The Information Component of Hybrid Wars“, *Vestnik Moskovskogo universiteta, Seriya 18, Sotsiologiya i politologiya 4* (2015): 281-284.

U.S. Department of Defense, Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology, and Logistics, "Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication" (September 2004), 35.

Vladimir Lisichkin and Leonid Shelepin, (2003.) *The Third World (Information-Psychological) War*, Moscow: Eksmo, Algoritam.

Waller, J. Michael ed. (2008.) *Strategic Influence – Public Diplomacy, Counterpropaganda and Political Warfare*. The Institute of World Politics Press, Washington.

www.bljesak.info/rubrika/vijesti/članak/kanadska-novinarka-otkrila-zapadni-mediji-lažu-o-aleppu-i-siriji/179925 Thursday 15. December 2016. 13:06